

SZABÓ KÁROLY

Réti Zoltán festészete

Képzelnünk el egy 23 éves fiatalembert. A háború vihara idegenbe sodorta, de a szerencsétlenségben váratlanul emelkedésnek indult a csillagzatja. Festeni kezdett újra, és tetszetiek a képei. Megrendelések és ajánlások. Hamarosan túljutott az anyagi gondokon, és bizonyossággá vált a befutás ígérete.

Egyszer azonban kint festett valahol München határában. Körös-körül szelíd hegyek és völgyek – pontosan olyanok, mint a szülőföldjén, Nógrádban. A fiatalember még aznap elindul, hogy hazajusson mindenképpen.

Akár egy regény is kezdődhetne így. Pedig ami ezután következik, már csöppet sem regény, hanem – egyszerűen – élet. Szívós és tervszerű fölkészülés, helykeresés a társadalmi munkamegosztásban, s szemérmes belső önépítkezés.

De ami akkor, ott München határában feltört benne, nem hagyta el soha többé. Réti Zoltán művészetének azóta is a legáltalánosabb vonása: szoros és bensőséges kapcsolat a magyar tájjal és annak népével. Azt látja és láttatja szüntelenül. S ebből az alapvető tárgyi tényből következik alkotói hitvallásának fundamentális elve is: az őszinteség. Mindig úgy láttat – manírok, ügyeskedések, korszerűsködő játékok nélkül –, ahogy az adott időszakban, az adott lelkiállapotban valóban érzékeli a világot.

Odahajlás a tájhoz és annak embereihez. Ez a – valamikor honvágygal is dúsított – erős kapcsolat adja meg a művészi alkat irányultságát is. Réti Zoltán a külső világra tárukkozó festő. A látvány ígézettje. A befelé fordulás, a tárgyi világ feláldozásának olyannyira divatos szadizmusa idegen tőle. Azt is mondhatnánk: egészséges szellem.

Hogy a több mint húsz esztendő művészi pályafutás során Réti Zoltán miképpen látta és alkotta újra a környező világot; hogy a művészi továbbhaladás milyen síneket épített magának: azt is éppen a tájjal való kapcsolat alakulása jelzi leginkább.

Amikor először ismerkedhettem a képeivel – az ötvenes évek elején volt ez –, akkor még egy porózusan sejtelmes tündérvilág, egy légiiesen könnyű idill arculatát vette föl a látvány. A kócos nógrádi dombok, a vízvájta szurdokok, a balassagyarmati parkrészletek pontosan úgy jelentek meg a Réti-képeken, mint ahogy az emlékezet és az álom idézi fel a szülőföld tájait. A fiatalember hazakerült, de mikor festeni kezdett, mintha a honvágyas képelet produktumai bizonyultak volna erősebbeknek.

Nem mintha áldozatul esett volna a valóság a látomás előtt. Csupán arról van szó, hogy a megformálásában sokáig tartja magát a nosztalgikus elem, s a magatartásban egy korábbi helyzet állandósul.

A hatvanas évek elejére a táj anyagszerűbbé vált, markánsabb jelleget kapott. Lassan eltűnnek a nosztalgikus elemek, s megteremtődik a valóság és a művészi magatartás harmóniája. Réti Zoltán ez idő szerinti célja: feltárni a tűnő-változó látvány mögötti törvényszerűségeket, s láthatóvá tenni a szépség belső struktúráját. A régi spontán képépítés helyére a tudatos és szigorú szerkesztés lépett, s a látvány, meghitt hangulatot egy villódzóbb, intellektuálisabb előadásmód váltotta fel.

S milyen most ez a piktúra? Ami ma leginkább feltűnik, az a megformálás dinamikája, ereje. Réti Zoltán mostanában mintha birokra szállna a természettel. Vallatóra fog hegyeket, völgyeket, ekeket és vizeket, hogy milyen emberi tartalmak visszaadására képesek. Fákat láthatunk a képeken: görcsös ágaik valami rettenetes erő szorításában kinlődnak – mint Laokon. Fákat láthatunk: szerkesztettségükben az elpusztíthatatlan erő jelképei. S fák tűnnek fel megint: ágaik szelíd ölelésre tárva, mint a szeretőké. Barna szántások a képeken – oly áradóak, mint maga az élet. Ismét barna szántások: rajtuk a sírhantok csendje. Azután újra csak szántások: örvénylő titokzatosággal.

De vallatóra fogja a színeket is és számára annyira kedves akvarell-technikát. Mire képesek a vízben oldott színek? Napos tavaszi tájakat fest, s a színek fény-természete hangsúlyozódik rajtuk. Tavak, egek alkonyok, s a színek az anyageszerűségükkel hatnak ránk. Őreg soproni házak, s a színek mintha tömb-jelleget ölténének.

És mire képes az akvarell? A festői „esetlegességek műfaja”? Az ötletszerűség, s spontán részletezés már régen a múlté. Réti Zoltán mai festményeinek fő jellegzetessége a szerkesztettség. Intellektus és érzelem: nagyvonalúan és szigorúan kezelt kompozíció, amelyen belül szabadon játszik az anyag.

Azt hiszem, az eddigiekből is kiderült, mégis hangsúlyozni kívánom: Réti Zoltánt jelentékeny festőegységnek tartom, akire méltán figyelt fel az országos kritika. Mindinkább kiteljesedő festészete meggyőzően támasztja alá egyik méltatója szavait: „Réti Zoltán mindig új és új szépségekkel tudja gazdagítani művészetét valahányszor festőállvány elé lép.”

MAGAMRÓL

Nagyorosziban születtem, Érsekvadkerten gyerekeskedtem. Középiskoláimat Balassagyarmaton és Miskolcon végeztem. A budapesti Képzőművészeti Főiskolára 1943-ban vettek fel. Katonaság, fogság miatt csak később tudtam befejezni tanulmányaimat. Közben zeneiskolai tanári oklevelet is szereztem. Balassagyarmaton tanítok az Állami Zeneiskolában és a Balassi Gimnáziumban.

Az iskolai, katonai éveimet kivéve itt telt el eddigi életem. Ha hívtak más-hová, mindig találtam kifogást. Mert a honvág olyan, mint a szerelem. Nem lehet ellene védekezni. Lokálpatriotizmus? Nem tudom. Ez a kifejezés adhat patinát, de lehet vállveregető is. Mindenesetre nem érdem, talán inkább szerencse, hogy itthon lehetek. Utazni azért nagyon szeretek, sokfelé jártam, s visszatérés után a hazai tájnak még jobban örültem.

Ezt a magambaszított világot szeretném képeimben visszaadni.

RETI ZOLTÁN

